

1936ko AUTONOMIA ESTATUTUA

Diputatuen Kongresuak honako LEGE hau agindu eta berretsi du:

1. art. Errepublikako Konstituzioaren eta Estatutu honen arabera, Arabak, Gipuzkoak eta Bizkaiak eskualde autonomoa osatzen dute espainiar estatuaren barruan eta “Euskal Herria” izena hartu du. Bere lurraldea aipatutako probintziek gaur egun osatzen dutena izango da eta horiek, aldi berean, modu autonomoan gobernatuko dira (...). Euskara, gaztelania bezala, Euskal Herriko hizkuntza ofiziala izango da (...).

5. art. Euskal Herriari dagokio bere lurralde autonomoaren barruko babes juridikorako eta ordena publikoa mantentzeko polizia erregimena ezartzea.

10. art. Euskal Herriaren botereak herrian sortzen dira eta Errepublikako Konstituzioaren eta Estatutu honen arabera erabiliko dituzte berak erabakitzen dituen organoek honako mugapen hauen arabera:

a) Eskualdeko organo legegilea (...) sufragio unibertsal, berdin, zuzen eta sekretu bidez (...) hautatuko da.

b) Organo betearazleak organo legegilearen konfiantza izan behar du eta presidentea izango da eskualdearen ordezkaria Errepublikarekiko harremanetarako (...).

Lehen xedapen iragankorra. Gerra Zibilak eragindako ez ohiko baldintzek irauten duten bitartean, Euskal Herrian behin-behineko Gobernuak aginduko du Estatutu honetan xedatutako eskumen guztiekin. Behin-behineko Gobernu horretako lehendakaria Estatutua promulgatu ondorengo zortzi egunen barruan izendatuko dute euskal udalak osatzen dituzten eta euren botoa askatasunez eman dezaketen herriak aukeratutako zinegotziek (...). Behin-behineko Gobernuak lehendakariaren hautaketa Bizkaiko gobernadore zibilak egiaztatuko du (...). Horrela hautatutako lehendakariak behin-behineko Gobernuak kideak izendatuko ditu eta horiek ez dira bost baino gutxiago izango (...).

Gaceta de Madrid, 281. alea, 1936ko urriaren 7koa.

Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkariaren 1. alea, 1936ko urriaren 9koa.

SARRERA

Zer: “Gaceta de Madrid”en argitaratutako Euskal Autonomia Estatutua da, beranduago “Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria”ko lehenengo alea izango zena.

Non: Madrilen eta beranduago Euskadin

Noiz/Garaia: 1936ko urriaren 4an, Gerra Zibila hasi eta hilabete gutxira, Gobernu Errepublikarra Valentzian zegoelarik

Nork: Euskadiko indar politikoek (EAJ-Frente Popularra) egina eta Errepublikako Gobernuak onartua

Nori: Errepublikako Gorteei bideratua dago honek onar dezan, baina Estatutua Euskadiko biztanle eta aginte politikoentzako dago egina, autonomia eta hainbat eskubide lortzeko

Mota: juridiko-politikoa / historikoa

ANALISIA

1. Artikulua:

- Diputatuen Kongresuak berresten duen lege bat da.
- Espainiako Konstituzioak eta Estatutuak Arabak, Gipuzkoak eta Bizkaiak Espainiaren barruan autonomia osatzen dutela onartzen dute, bertan modu autonomoan gobernatuko dute, erkidego honi “Euskal Herria” deituko zaio.
- Euskara eta gaztelania izango dira lurralde hauetako hizkuntza ofizialak.

5. Artikulua:

- Lurralde hauek euren polizia propioa izango dute.

10. Artikulua:

- Sufragio unibertsala erabiliko da eskualdeko organo legegilea aukeratzeko.
- Organo betearazlea izango da Errepublikarekin harremana duena.
- Eskualdearen ordezkaria presidentea izango da.
- Gerra Zibilaren egoera dela eta lurralde hauetan behin-behineko euskal gobernuak aginduko du.
- Lehendakari bat aukeratuko da (gerragatik zinegotziek egingo dute) eta honek gobernuak kideak izendatuko ditu.

TESTUINGURUA

Aurrekariak:

- Euskal autonomia foruetatik datorren kontzeptu bat da.
- Gerra Karlistak galtzean hauek ezabatu eta gero hainbat ahalegin egin dira euskal lurraldeek autonomia fiskala berreskuratzeko.
- 1917 eta 1919 artean adibidez, estatutua izan zen Eusko Ikaskuntzaren helburua. Gainera, Europar testuinguruan Irlandarren aldarrikapenak eta Europa erdialdeko inperioen desagertzeak giroa indartu zuen, baina Primo Riveraren diktadurak prozesu hau moztu zuen.

- Beraz, eskakizuna egin eta 1918an, gobernu liberaleko Romanonesek batzorde bat sortu zuen, Euskal Herriari estatutu bat onartzeko eta eskumenak bien artean banatu ahal izateko. Hala ere, esan bezala, hau ez zen aurrera eraman.
- Hala, II. Errepublika aukera paregabea zen, 1931ko Estatutuan autonomia eskubidea aldarrikatzen baitzen.
- Beraz, 1932an Lizarrako Estatutua aurkeztu zen, Eusko Ikaskuntzak hasitako ideia gauzatuz, baina erlijio zela eta ez zetorren 1931ko Konstituzioarekin bat eta gobernuak atzera bota zuen.
- 1933an aurkeztu zen, baina Biurteko Eskuindarraren gobernuak atzera bota zuen.
- 1936an Estatutua berraurkeztu zen, EAJk beste indar politikoekin egina, baina Nafarroa kanpoan utziz. Figura nagusiak Jose Antonio Agirre (EAJ) eta Indalecio Prieto (PSOE).

Garaikoa:

- Gerra Zibila hasia zegoelarik, Frente Popularreko gobernuak estatutua onartu zuen Valentzian, baina Araban altxamendua gailendurik eta Gipuzkoa konkistaturik, Bizkaian ezarri zen batez ere.
- Praktikan, gerra egoeragatik, Estatutuak berak onetsitako baino eskumen gehiago izan zituen lehenengo Eusko Jaurlaritzak.

Ondorengoak:

- 1939an GZ bukatu zen eta 1975 arte iraun zuen diktadura autoritarioa ezarri zen.
- Gerraren ondorioz, Francoren aldeko lurraldeek, Arabak eta Nafarroak, hitzarmen ekonomikoari eutsi zioten (Nafarroan 1841eko legea zen hau arautzen zuena) eta Gipuzkoak eta Bizkaiak berriz, “probintzia traidoreak” izaki, galdu egin zuten eta Eusko Jaurlaritzak erbestean jarraitu zuen lanean autonomia estatutu baten alde.
- Diktadura bukatzean Trantsizio demokratikoa hasi zen eta 1978an konstituzioa idatzi zen, Euskadiri eta Nafarroari autonomia estatutua eta autonomia fiskala onartuz.
- Euskadiren kasuan Kontzertu Ekonomikoak ezarri ziren eta Nafarroaren kasuan Hitzarmen Legea.
- 1979an Batzar nagusiak berreskuratu ziren eta 1980an Eusko Legebiltzarra, gaur egunerarte.
- Aipatzekoa da Euskadik, Kataluinak eta Galiziak lehenago lortu zuten estatutua “autonomías históricas” izateagatik, Errepublika garaian autonomia estatutua izan zutelako

GARRANTZIA

- Gaur egungo Euskadi eta Nafarroaren autonomia fiskala eta banaketa administratiboa ulertzeko oso baliotsua.
- Foruekin kendu ziren eskumenak berreskuratzeko ahaleginak ikusten dira.
- EAJk autonomia lortzeko egindako lana erakusten du, gaur egungo egoera hobeto ulertaraziz.
- Garrantzitsua da jakitea autonomia ez zela bakarrik euskaldunek zuten nahi bat, Espainian bertan Kataluniak eta Galiziak ere aurkeztu zituzten estatutuak eta Europar testuinguruan herrialdeen independentziak eman ziren.